sant pere de rodes i les seves esglésies (i II)

per
JOSEP CALZADA i OLIVERAS

Un document interessant

A l'arxiu parroquial de Cadaqués es guarden dos documents interessants. Un és una traducció resumida al català de la donació de Gaufred a Sant Pere de Rodes l'any 974. Hom calcula que aquesta traducció al català es féu el segle XVI. Es tracta d'un resum, el valor del qual consisteix en els topònims que surten en la donació de Gaufred, ja que en aquesta traducció hi consta la forma d'anomenar aquests topònims en català.

Quan estava en marxa l'últim plet amb la Casa de Medinaceli sobre la muntanya de Sant Pere de Rodes, vàrem demanar a la parròquia de Cadaqués una còpia d'aquesta traducció, la qual ens fou amablement facilitada.

Però el Sr. Josep Rahola i Sastre, qui per indicació del Sr. Rector de Cadaqués, ens envià el document que havíem demanat, ens féu arribar també una fotocòpia d'un altre llarg document, per si ens fos d'algun interès. En llegir-lo, veièrem que es tractava d'un Reconeixement i confirmació de la donació de Gaufred, feta l'any 1283 pel comte d'Empúries Ponç Hug IV, o millor dit, d'un trasllat que es féu d'aquest Reconeixement l'any 1687, el qual es guarda a l'arxiu parroquial de Cadaqués. Aquest reconeixement de Ponç Hug IV tenia un valor extraordinari per al monestir de Sant Pere de Rodes, si tenim en compte que eren inacabables les contencions del monestir amb la casa d'Empúries, degut a les usurpacions de drets del cenobi comeses pels comtes emporitans. En el Trasllat del 1687 es diu que aquest document estava custodiat amb quatre claus a l'arxiu de Sant Pere de Rodes.

Fins avui no havíem tingut oportunitat de publicar aquest document. Avui, però, ho fem per dues raons.

En primer lloc, perquè en aquest document s'hi transcriu íntegrament la donació del comte Gaufred I amb això se'ns presenta l'ocasió de publicar aquesta famosa donació amb la versió al català dels nombrosos topònims que hi surten, valent-nos de la traducció resumida de l'arxiu parroquial de Cadaqués.

Però, en segon lloc, d'aquest Reconeixement del comte Ponç Hug IV d'Empúries no n'hem trobat cap referència explícita enlloc. No està a la nostra mà veure si es troba a l'obra de A. Paz i Mella «Series de los más importantes documentos del Archivo y Biblioteca del Excmo. Duque de Medinaceli». Sembla que un document com aquest hauria d'ésser-hi. Però el cas és que dóna la impressió de tractar-se d'un document força preterit pels autors. Només Antoni Papell, que sapiquem, en fa una breu referència, quan explica el fet tan conegut de com Ponç

Hug l'any 1283 ordenà construir un baluard a la muntanya de Sant Salvador o de Verdera, i en trobar-se amb l'oposició de l'abat Ramon el comte li contestà que estava en condicions de demostrar que tota aquella muntanya era seva. I a continuació el mateix autor fa referència a un document d'aquest mateix any en el qual el mateix comte declarava que el lloc del castell abans anomenat de Verdera era propietat de Sant Pere de Rodes. És evident que es tracta del Reconeixement de Ponç Hug IV, però Papell devia ignorar la importància del document perquè no diu pas que en ell el comte reconeixia tota la donació del seu avantpassat el comte Gaufred de l'any 974.

Tampoc no hem trobat, ni esmentat, aquest document en Montsalvatje, ni en Pella i Forgas, ni en Joan Badia. Així, doncs, fins on ha arribat la nostra recerca, podem dir que es tracta d'un document fins ara inèdit o pretèrit.

Hem pensat, doncs, que seria d'interès donar la versió íntegra al català.

Versió al català

AIXÒ ÉS EL TRASLLAT, en el Monestir de Sant Pere de Rodes, de l'orde de Sant Benet, el dia quatre del mes de Març de l'any de la Nativitat del Senyor Nostre Jesucrist mil sis-cents vuitanta-set, tret fidelment d'un instrument públic per Pere Perpinyà, notari públic de Castelló, subscrit i subsignat, i en l'arxiu del mateix Monestir recòndit, amb quatre claus custodiat, en res no viciat ni cancellat, sinó totalment aliè de tot dubte, el tenor del qual és:

Sàpiguen tots els qui miraran aquesta escriptura que nos Ponç Hug, per la gràcia de Déu comte d'Empúries, gratis i de ciència certa i espontània voluntat i mera i pura lliberalitat nostra, no seduïts a això, ni induïts amb engany, força o por, ni en res forçats, per nos i per tots els nostres successors, tan presents com futurs, cerciorats plenament de tot nostre dret, amb aquest present públic instrument, ferm i a perpetuïtat valedor, confessem i en veritat reconeixem i també concedim a vós, venerable Frav Ramon, per la mateixa gràcia de Déu Abat del Monestir de Sant Pere de Rodes, que el lloc i muntanya de Sant Salvador amb totes les seves pertinències que des de l'antigor s'anomenava Castell de Verdera, que està sobre l'esmentat Monestir, és pròpiament i íntegrament del dit Monestir de Sant Pere. I li pertany amb totes les seves pertinències, amb ple dret, com això millor i més àmpliament és conté en l'instrument de donació que féu Gaufred comte, predecessor nostre, junt amb el seu fill Sunyer bisbe, al mateix Monestir i als monjos allí mateix dedicats al servei de Déu, el contingut del qual instrument és així:

«Ja que la fragilitat de l'humà llinatge tem molt que el final del temps de la vida vindrà per un canvi repentí, és necessari que trobi a cada un dels homes preparat, per tal que no s'arrisqui a emigrar de la vida sense alguna obra bona, ans permaneixi en el seu dret i raó. Per això, doncs, en nom de Déu Jo, Gaufred Comte, dono a la casa del cenobi de Sant Pere que es diu Rodes, el qual està situat en el comtat de Peralada, sobre el mar i sota el castell que anomenen Verdera. Dono en el mateix lloc al cenobi o als que allí serveixen, junt amb el meu fill Sunyer bisbe, per amor de Déu omnipotent i del sublim clavíger i a fi d'aconseguir la felicitat de la vida eterna i d'evadir el suplici de la mort perpètua, les terres disseminades, tan cultivades com no cultivades, amb els boscos i garrigars, amb els arbres fruiters o aglaners, junt amb les Esglé-

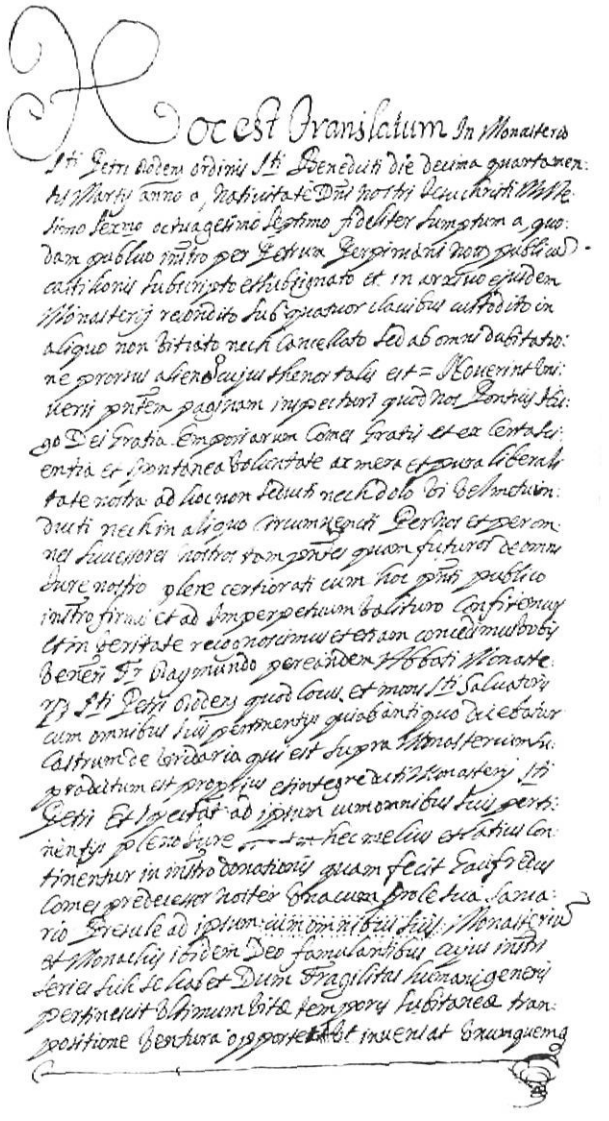

Primera pàgina del document

sies eremítiques que hi ha en els seus termes, amb les prades i pesqueres, molins, fonts, anades o vingudes d'aigua, camins d'anar i tornar, muntanyes i valls, collades i roques, llocs muntanyosos i planers, tot quant en elles i en ells es conté dintre aquests termes.

En primer lloc està en el terme la terra nostra, junt amb el mar amb els seus ports i les seves pesqueres del port que en diuen Armirrodas, des del lloc anomenat Llentiscle fins al lloc dit Tres Frares, d'aquí va al molí de Balascó, d'aquí continua a la Tamarit. Després va a la Pedra Fita. I d'allí fins a la Matella amb la prada de Gomey, i puja per la serra que hi ha allí mateix fins a la fita de Pinoney, i d'allí puja al cim del mont Pinoney. D'allí baixa pel camí d'aquest lloc continua fins al lloc que diuen Forberolo i d'allí baixa a la Clusa i dava davallant fins el casal de Fruclans i d'allí puja pel ja dit camí fins al casal de Sant Salvador, després puja a la collada de Vinya Vella, d'allí puja fins al cim del puig més alt que allí hi ha, el qual té un nom deshonest i descompost, el nom del qual no obstant és molt conegut per tothom i que nosaltres evitem d'escriure per la seva deformitat. I d'allí va per la serra fins al coll que hi ha sobre el casal d'Hermenado, i d'allí va al coll o a la font de Filmeu. D'allí doncs va al coll de Sant Genís fins el camí que allí hi ha, després davalla pel camí fins al coll de Teuda, i baixa al teiró que hi ha al camí. Després baixa pel camí fins als Collells, i d'allí puja fins al cim més alt de la muntanya dita Mirall, i d'allí per la serra fins al Tiratllo de Subtiratllos. Després puja fins a l'església de Sant Esteve i inclou la dita església dintre el terme, i així va per la serra que hi ha sobre els Subtiratllos fins al cim més alt de la Vuardiola que hi ha en el Mallol del ja dit cenobi de Sant Pere.

I donem allí mateix al cenobi de Sant Pere el castell que en diuen Verdera junt amb la Roca negra i amb el castellar i amb el fitori i les restants roques i penyes que hi ha al seu entorn i els Colomers amb els boscos que hi ha en les dues parts, això és, de part d'orient o de part d'occident, i també de migdia i nord. Així donem tots els boscos que hi ha vora els castells sobredesignats, que estan en el nostre dret i que es troben sota el nostre domini, a la casa de Sant Pere del ja designat cenobi, en la seva integritat, amb les seves sortides i retorns, exceptuant el bosc o foresta de Sant Aromà. Però les restants roques i terres i boscos i fonts, arbres aglaners i prades i garrigars, tan cultivat com erm, tot i en tot ho donem a la casa de Sant Pere apòstol en tota la seva integritat.

Item en un altre lloc del mateix comtat, també en la muntanya donem a la casa monestir de Sant Pere ja abans referit el castell que anomenen Miralles junt amb l'església de Sant Pere que hi ha allí mateix, i amb la mata del ja dit castell de Miralles, amb les seves sortides i retorns, tan cultivat com erm, en garrigars, en boscos, en predes i pastures, en terres, en vinyes, en arbres tan fruiters com no fruiters, en entrades i sortides d'aigua. Tot i en tot quant tenim allí o ha de pertànyer al nostre dret ho donem a la casa de Sant Pere cenobi en tota la seva integritat, sense inquietament de ningú.

Item en un altre lloc, també en el mateix comtat, en el territori de la vall de Llançà, la qual és la de la casa de St. Pere, donem en les seves proximitats la terra erma amb les terres cultivades que hi ha allí, junt amb els boscos i garrigars i arbres tan fruiters com no fruiters, o anglaners, prades i pastures, muntanyes i valls, collades i roques, llocs muntanyosos i planers, fonts amb les seves anades i tornades d'aigua, i amb les seves sortides i entrades, a la casa cenobi de Sant Pere abans designat, totes aquestes coses anteriorment escrites: I té l'esmentada terra el terme just amb el mar amb els seus ports i les seves pesqueres de la meda que hi ha sota el port de Redret i del ras fins a la cova d'Arriolys, és a dir, fins als turons del port de Sant Genís i d'allí puja el terme pels límits de l'alou de Sant Pere que anomenem Llançà, recte fins a la porta o el coll de Terrer, i d'allí puja fins al cim de la muntanya que anomenen Rocamorena i d'allí baixa per la serra a l'Eurola i d'allí puja fins al cim de la Vuàrdia Moresca. Després baixa per la serra fins a la Prada de Durando, i d'allí davalla per la serra fins al rederitx de Sant Genís, i d'allí baixa per la serra fins a la Sobrantlla de Sant Genís. D'allí, pujant i baixant, arriba al Puig que hi ha sobre el Rovistaleo, i d'allí, davallant per la serra, fins a la Meda ja anteriorment esmentada que és dintre el mar.

Tot això anteriorment assignat Jo, Gaufred, junt amb el meu fill Sunyer bisbe, dono a la casa de Sant Pere Apòstol de l'esmentat cenobi amb les esglésies que allí hi ha situades i fundades, entre les quals esglésies n'hi ha una fundada en la vall de Taballera, o vall Sagalera, en honor de Sant Baldiri, Màrtir de Crist, i amb el títol de Sant Joan, els noms de les quals hàgim oblidat d'escriure abans. Les altres Esglésies abans esmentades i totes les restants coses anteriorment inserides donem i constituïm i ratifiquem de tal manera que permaneixin en tot temps en poder i domini del cenobi de Sant Pere i als que allí serveixen a Déu.

Totes aquestes coses ens sobrevingueren per donació tant reial com dels nostres pares. Totes aquestes coses abans escrites pel nostre dret i jurisdicció entreguem i ratifiquem en poder i domini de St. Pere, Apòstol de Crist, i manem que des del dia d'avui en endavat perennement quedin i permaneixin totes elles en el mateix cenobi

Sant Pere de Rodes des del castell de Sant Salvador.

per sempre més, amb el pacte no obstant i condició a observar: que jamai cap Abat del mateix cenobi, jamai en endavant cap monjo, cap persona major o menor qualsevol, no s'atreveixi o intenti transferir, o commutar, o vendre, o de manera enginyosa com d'amagat atorgar per cap mena de lucre o ingeni aquests castells abans esmentats i roques i terres sota cap astuta simulació o fraudulència a cap persona particular.

No obstant volem i concedim per amor a Déu omnipotent i de Sant Pere, clavíger suprem, i per la salvació de les nostres ànimes en l'etern descans, que els Abats i monjos, presents i futurs, del mateix monestir tinguin poder de plantar i fer fruitar, edificar, usar aquestes terres i castells, i viure regularment en el mateix monestir de Sant Pere perennement segons la regla de Sant Benet, i tot això tal com anteriorment hem dit que així permaneixi per sempre. Establint amb la censura de Sant Pere Apòstol, sota el prec ferm del judici diví, i amb la interdicció de l'anatema, que jamai cap dels nostres successors ni cap Persona, gran o petita, de qualsevull ordre o dignitat que sigui, no s'atreveixi ni intenti violentar o interposar-se en les coses abans escrites, sinó que sota la tutela nostra i dels nostres successors els servents de Déu permaneixin segurs i tranquils en el propi monestir.

Per tant els qui presumeixin obrar d'altra manera o intentin violar en el més mínim aquesta donació nostra sàpiga que, si no s'arrepenteix, queda per l'autoritat de Sant Pere Apòstol lligat amb els llaços de l'anatema, i llançat del regne de Déu, i amb Judas, el traïdor de Déu i del Nostre Salvador Jesucrist, destinat a les eternes flames, i que mori amb els impius. Per al contrari qui es mantingui guardià i observant, assoleixi copiosament de Crist Senyor Déu i Salvador nostre la gràcia de la benedicció i de la retribució celestial, i mereixi ésser partícip de la vida eterna.

Fou lliurada aquesta carta de donació el dia tres de gener de l'any de la trabeació de Crist nou-cents setanta quatre, segon per la Indicció, **regnant Lotari rei dels francs,** però imperant sobre nosaltres el Senyor nostre Jesucrist, qui amb el Pare i l'Esperit Sant viu i regna, Déu, per tots els segles dels segles. Amén.

Gaufred, per la gràcia de Déu comte. Sunyer, Bisbe. Hug, prevere. Miró, per la gràcia de Déu de Déu bisbe. Ató Undila Arnust Guenderic, prevere Xintila, prevere. Benció Guillem, Jeroni. Golfred. Amabric. Adalaid de província. Julgus. Ilderic Odó levita. Vassadell. Ànim Estrafred, prevere. Gordolet, prevere. Ennec, prevere. Gaufred, prevere. Gifred i indigne sacerdot, qui aquesta carta de donació i entrega he escrit i fet el dia i anys abans dit».

El qual instrument i totes les coses contingudes en ell des de la primera fins a la darrera línia per nosaltres i pels nostres successors, assabentats de cert del nostre dret, gratis i amb ciència certa lloem, concedim, aprovem i confirmem, i també corroborem que ha de valer per sempre, pel que fa al predit mont de Sant Salvador amb totes les seves pertinències, segons millor es pot dir, escriure, pensar i entendre, al vostre i dels vostres monestir i convent i al bo i sa intellecte dels vostres successors, sense engany. No obstant si nosaltres o els successors nostres tinguéssim guerra amb algú més potent i fort que nosaltres, que puguem ajudar-nos i valer-nos del dit castell, tal com els nostres antecessors però s'ajudaren i es valgueren d'ell, i no altrament, després que la carta esmentada del dit Gaufred, comte predecessor nostre, fou feta al vostre Monestir sobre el predit castell com anteriorment es conté.

Prometent tenir sempre ratificades, grates i fermes dita donació i totes les coses en dit instrument de donació contingudes, i mai no revocar-les en res, ni contravenir-les amb cap dret, causa o raó. Així Déu ens ajudi i els seus sants quatre Evangelis tocats amb les nostres *mans pròpies i també espontàniament jurats.* En virtut del jurament prestat ni nosaltres ni els nostres successors ni cap Persona en nom nostre no poguem ni puguin mai venir contra les coses predites, ni les coses que s'han dit en tot o en part revocar com invàlides pel benefici de menor edat i d'ignorància i de restitució en íntegre. I a l'acció d'instrument i a tots els altres drets escrits i no escrits, establerts o que s'establiran, amb els quals puguéssim anar contra això, en quan a això en especial i en general, totalment renunciem per nosaltres i pels nostres.

Ha estat fet això el vint-i-set de febrer de l'any del Senyor mil dos-cents vuitanta-tres. Signe de Ponç Hug, per la gràcia de Déu comte d'Empúries, qui això lloem, concedim i jurem.

Testimonis d'això són: Ramon, jutge; Simón Defrilea; Jordà d'Abellars; Guillem Alfares, cavaller; Frai Ponç de Cursavell, Cambrer del dit Monestir; i Julià de Corts, capellà de Santa Creu.

Signe de Guillem Vadell, escribà jurat sota Pere Perpinyà notari infrascrit, que amb el seu mandat va escriure aquestes coses. Signe de Pere Perpinyà, notari públic de Castelló, qui va cloure i subscriure l'instrument original.

El notari infrascrit aprova aquestes coses remisses amb mà pròpia: «Fins», «els noms no».

Intervenint en aquestes coses l'autoritat i decret del Magnífic Senyor jutge ordinari de les jurisdiccions de l'Illustre capítol del ja dit Imperial Monestir, i amb la seva pròpia mà dessota Aposat. Altra vegada aprova el notari infrascrit amb mà pròpia aquesta remissió: «Març».

Vist el sobrescrit trasllat, atenent que l'he trobat fidelment concordant amb el seu original, per això interposem en ell el dret i autoritat nostra judicial i el firmem amb la mà nostra afirmant amb el segell de la nostra cúria.

Jo, Abdon Julià i Boí, per les Autoritats Apostòlica i Règia i de l'Excellentíssim senyor Comte de Peralada notari públic de la vila de Peralada, de la Diòcesi de Girona, que a aquest trasllat com a testimoni me subscric.

Jaume Pairó, per l'autoritat de l'Excellentíssim senyor Comte de Peralada notari públic de vila de Peralada, de la diòcesi de Girona, a aquest trasllat com a co-testimoni, me subscric.

Jo, Josep Izalguer, oriünd de la Vila d'Olot, *per l'Autoritat de l'Illustre capítol del Monestir* Imperial de Sant Pere de Rodes notari públic i ordinari de la vila i terme de Llançà i de les altres jurisdiccions del dit Illustre capítol, he fet escriure aquest trasllat tret del predit original seu i amb el mateix fidelment correcte i comprovat, i Pregat i Requerit l'he subsignat i l'he clos, amb les coses anteriorment agregades.